

บทที่ 4

ประวัติความเป็นมา และลักษณะสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในบทที่ 4 นี้ เป็นการกล่าวถึงลักษณะทั่วไป ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษา และวิเคราะห์ความไว้วางใจทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะนำเสนอในบทต่อไป เนื้อหาที่จะกล่าวต่อไปในบทนี้ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ปัญหา ตลอดจนถึงนโยบายของรัฐบาลไทยในแต่ละยุคสมัยที่นำมาใช้กับพื้นที่นี้โดยสังเขป

4.1 ประวัติศาสตร์

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวได้ว่ามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ส่วนประวัติศาสตร์อันแท้จริงเป็นมาอย่างไรนั้น ไม่ใครมีหลักฐานที่แน่นอน นอกจากเหตุการณ์ยุคหลัง ๆ ตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา ซึ่งมีเอกสารทางประวัติศาสตร์อ้างอิงไว้บ้าง (อารง สุทธาศาสน์, 2534 : 142) ในการศึกษาความเป็นมาของจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น นิยมแยกพิจารณาออกเป็น 2 ทาง คือ เมืองปัตตานีเดิม อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส กับทางเมืองไทรบุรี (รัฐเคดาห์) ซึ่งส่วนหนึ่งได้แก่ จังหวัดสตูลในปัจจุบัน (ขจิตถัย นุรักษ์พัฒน์, 2526 : 157) ทั้งนี้เนื่องจากแม้จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาสและสตูล 4 จังหวัดนี้จะเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวมุสลิม แต่ความเป็นมาและสถานะของคนใน 3 จังหวัดแรก แตกต่างกับคนในจังหวัดสตูลอยู่มาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะ มีประวัติความเป็นมาแตกต่างกัน ที่สำคัญคือ จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส เป็นแผ่นดินผืนเดียวกัน เคยรวมอยู่ในอาณาจักรเดียวกัน รวมเรียกอยู่ในอาณาจักรเดียวกัน เรียกว่า “อาณาจักรปัตตานี/ตานี” เมื่อแยกออกเป็น 3 จังหวัดแล้วยังมีอาณาเขตติดต่อกันเสมือนผืนแผ่นดินเดียวกัน และข้ายังติดกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นพลเมืองเชื้อสายและศาสนาเดียวกันด้วย จึงยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ ส่วนสตูลนั้นแยกออกมาจากอาณาจักรไทรบุรี เมื่อแยกออกมาแล้วก็มาอยู่ในวงล้อมของคนไทย ไม่ติดต่อกับมุสลิมใน 3 จังหวัดข้างต้น มีการติดต่อกับประเทศมาเลเซียเฉพาะแต่ทางน้ำ ซึ่งไปได้ยากลำบากกว่าการติดต่อกับคนไทยทางบก ฉะนั้นในปัจจุบันจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับคนไทยมากกว่า

ปัตตานีเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งมาแต่สมัยโบราณ (สุวัจน์ บัวทอง, 2517 : 1) ในสมัยลังกาสุกะ ปัตตานีมีอาณาเขตปกครองที่กว้างขวาง ครอบคลุมคาบสมุทรมลายูตอนล่างทั้งหมด

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 13 ศรีวิชัยได้เข้ามาปกครองลังกาสุกะ เนื่องจากราชามหาวิงสาได้อ่อนแอลง ราชาศรีวิชัยมาจากเมืองปาเล็มบัง คนปาเล็มบังมีความชำนาญและเก่งกาจในการทำสงครามทางทะเล ได้ผ่านสงครามมาหลายดินแดนและทำสงครามทั่วไปตามที่ต้องการจะไปด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่เกรงขามแก่คนลังกาสุกะ ในปี พ.ศ.1293 ราชาศรีวิชัย จายา วิงสา ราชามหาราชองค์นี้ได้เข้าสู้รบกับบรรดาเมืองต่าง ๆ ภายใต้อาณาจักรลังกาสุกะ และในที่สุดลังกาสุกะได้รับความพ่ายแพ้

หลังจากราชามหาราชองค์นี้ได้รับชัยชนะ พระองค์จึงได้เสาะแสวงหาสถานที่สำหรับสร้างเมืองหลวงและดำรงตนสำหรับตนเอง หมู่บ้านแห่งหนึ่งคนในหมู่บ้านมีอาชีพอยู่ 2 อย่าง คือ หาปลาอย่างหนึ่งและเพาะปลูกอีกอย่างหนึ่ง หัวหน้าในหมู่บ้านนั้นมีชื่อว่า “โตะตานี” คนทั่วไปเรียกเขาว่าโตะตานี ณ ที่แห่งนั้นมีผู้กราบทูลพระราชาว่าเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การสร้างเมืองและดำรงตน จากนั้นพระราชาจึงได้ไปสร้างเมืองหลวง ที่หมู่บ้านโตะตานี และชาวเมืองก็เรียกว่าเป็นหมู่บ้านเปาะตานี ดังนั้นจึงได้กลายเป็นที่มาของชื่อเมือง “Petani” หรือปัตตานี จนกระทั่งปัจจุบัน

ชื่อเสียงของปัตตานีเป็นที่รู้จักออกไปอย่างกว้างขวางเมื่อชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาค้าขายในปัตตานีก็ยิ่งทำให้ปัตตานีมีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น ในสมัยนั้นมีเรือสินค้าผ่านไปมาและจอดที่อ่าวปัตตานีเป็นร้อย ๆ ลำ กล่าวกันว่าเรือมาจอดที่ท่าเรือทั้งกลางวันกลางคืน ซึ่งแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรืองของปัตตานีจนเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก

ราชวงศ์ศรีวิชัยได้ปกครองอาณาจักรลังกาสุกะนานประมาณ 500 ปี ต่อมาเกิดศึกสงครามในมุลู-ชวา เพื่อแย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่ ระหว่างศรีวิชัยกับราชวงศ์ไซเลนทร์ (Sulandra ปัจจุบันเขียนเป็น Syailendra) ซึ่งปรากฏว่าต่างฝ่ายต่างไม่ยอมแพ้กัน ต่อมาจึงได้ทำสงครามสงบศึกได้มีการตกลงปกครองอาณาจักรต่าง ๆ ด้วยกันทั้งสองราชวงศ์ ดังนั้น ปัตตานีจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของสองอาณาจักรดังกล่าว (ครองชัย หัตถา, 2541 : 50-52)

อย่างไรก็ดี รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นไปของรัฐอิสระลังกาสุกะในสมัยนี้มีไม่มากนัก นักประวัติศาสตร์รู้แต่เพียงว่าเป็นเมืองของศาสนาพุทธซึ่งครอบงำโดยพวกพราหมณ์ ทางเหนือของอาณาจักรลังกาสุกะมีอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีศูนย์กลางที่เมืองลิเกอร์ (นครศรีธรรมราช) อาณาจักรมัชปาฮิต (Majapahit) และอาณาจักรมะละกา สำหรับชื่อของปัตตานีหรือเมืองอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงไม่เคยปรากฏในเอกสารยุคนี้ ในที่สุดชื่อ “ลังกาสุกะ” ก็ได้หายไปจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ และได้หายไปอย่างไร้ไม่มีใครทราบได้แน่นอน

ทราบแต่เพียงว่าเคยรุ่งเรืองและคงมีอายุไม่น้อยกว่า หนึ่งพันปีทีเดียว ประมาณปี พ.ศ.2023 ชื่อของปัตตานีก็ค่อย ๆ ปรากฏในประวัติศาสตร์ขึ้นมาแทนที่ ประวัติศาสตร์สมัยต้น ๆ ของอาณาจักรปัตตานีนี้มีเหตุการณ์ที่น่าสังเกตอยู่อย่างน้อย 2 เหตุการณ์ คือ ประชากรในแถบนี้ได้รับอิทธิพลของศาสนาอิสลาม ในขณะที่เดียวกับอิทธิพลของอาณาจักรไทยก็เริ่มแผ่ลงมาบ้าง แต่ก็ยังเป็นอิทธิพลที่ไม่เห็นเด่นชัดอะไร (อารง สุทธาสาสน์, 2534 : 143)

ในขณะที่ประเทศทางตะวันตกต่าง ๆ ออกมาล่าเมืองขึ้น หรือเป็นยุคของการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก จึงทำให้อาณาจักรหรือรัฐต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือเอเชียอาคเนย์ต้องตกเป็นอาณานิคม แต่ปัตตานีก็ยังคงรักษาอธิปไตยไว้ได้ และกลายเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นเมืองท่าเรือใหญ่ ศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลาม เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยการเข้าไปทำสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรที่เข้มแข็งคือ สุลต่าน “อาณาจักรนี้ก็ตกอยู่ในอิทธิพลของสุโขทัยในลักษณะอุปถัมภ์เพื่อมาสะสมอาวุธหรือกำลังไปต่อต้านตะวันตก... ซึ่งเท่ากับเป็นการตกอยู่ในอิทธิพลของกรุงสุโขทัยโดยอัตโนมัติ” (อ้างใน เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 79)

ในการที่ปัตตานีส่งเครื่องราชบรรณาการให้กรุงสุโขทัยนั้น จึงทำให้เกิดคำถามในวงวิชาการขึ้นว่าเป็นการประกาศด้วยยอมเป็นเมืองประเทศราช หรือเป็นเพียงนโยบายทางการเมืองและเพื่อป้องกันตนเองออกจากอาณานิคมตะวันตกเท่านั้น เพราะไทยก็ได้ส่งเครื่องราชบรรณาการลักษณะเดียวกันไปยังพระเจ้ากรุงจีนด้วยเช่นกัน

เมื่ออาณาจักรมะละกาเจริญรุ่งเรืองขึ้นในต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ทำให้อำนาจของไทยเสื่อมลง ในปี พ.ศ.2003 ปัตตานีจึงขึ้นกับมะละกา จนถึงปี พ.ศ.2054 (สมัยพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา) มะละกาตกเป็นของโปรตุเกส ปัตตานีก็กลับมาขึ้นต่อไทยในสมัยอยุธยาตามเดิม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 79-81)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หัวเมืองในแหลมมลายูยังคงเป็นของไทย เมืองปัตตานีมีฐานะเป็นประเทศราชของไทยเหมือนเมืองประเทศราชอื่น ๆ ในแหลมมลายู แต่คราวใดที่กรุงศรีอยุธยาเสื่อมอำนาจลง เมืองปัตตานีก็ส่งเครื่องราชบรรณาการแสดงการกระด้างกระเดื่อง เช่น ได้เกิดกบฏขึ้นในปี พ.ศ.2106 ตรงกับแผ่นดินของพระเจ้าปราสาททอง โดยที่รายาของผู้ครองเมืองปัตตานีเห็นว่าพระเจ้าปราสาททองทรงแย่งราชสมบัติจากเจ้านายในราชวงศ์เดิม จึงถือโอกาสส่งเครื่องราชบรรณาการ พระเจ้าปราสาททองจึงโปรดเกล้าฯ ให้แต่งทัพไปปราบถึงสองครั้ง แต่ปราบปัตตานีไม่ได้ จนถึงปี พ.ศ.2179 ก็เตรียมทัพลงไปอีก แต่พวกฮอลันดาได้ช่วยเกลี้ยกล่อมให้รายาอุงยอมอ่อนน้อมต่อไทยจนเป็นผลสำเร็จ เมืองปัตตานีจึงกลับมาเป็นของไทยตามเดิม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 80)

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกใน พ.ศ.2310 ปัตตานีได้รับอิสระหรือตั้งตนเป็นอิสระเช่นเดียวกับเมืองอื่น ๆ จวบจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) ปัตตานีจึงตกอยู่ในอำนาจการปกครองของไทยอย่างแท้จริง เมื่อพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเป็นแม่ทัพยกไปปราบพม่าที่กรุงธนบุรีได้ แต่เมื่อทราบข่าวทางเมืองปัตตานีเกิดจลาจลจึงยกทัพไปยึดเมืองปัตตานีได้ใน พ.ศ.2329 และได้รับสั่งให้กวาดต้อนครอบครัวและเครื่องศาสตราวุธ เช่น ปืนใหญ่ “นางพญาปัตตานี” เข้ามาในกรุงเทพฯ ส่วนที่เมืองปัตตานีทรงแต่งตั้งเชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานีเดิมชื่อ ตวนกูละบิดิน เป็นเจ้าเมืองปกครองดูแลเรียกว่า “รายาปัตตานี” โดยอยู่ในความดูแลของสงขลา (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 82)

ต่อมาในปี พ.ศ.2334 เจ้าเมืองปัตตานีคบคิดกับโต๊ะสาหิย ผู้มาจากประเทศอินเดียก่อการกบฏแล้วยกขึ้นไปตีเมืองสงขลา กองทัพสงขลาด้วยความช่วยเหลือของกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช ได้ช่วยกันตีกองทัพพระยาปัตตานีแตก แล้วพระยาสงขลาเกณฑ์ติดตามลงไปตีเมืองปัตตานี จับตัวรายาปัตตานีได้ส่งไปกรุงเทพฯ ส่วนเมืองปัตตานีนั้นได้ตั้งข้าราชการไทยขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 พม่าคิดจะยกกองทัพมาตีเมืองไทยอีก ได้ส่งคนไปชักชวนหัวเมืองมลายูที่ขึ้นแก่ไทยก่อการกบฏขึ้น แต่เจ้าเมืองเป็นคนไทยจึงปราบปรามไว้ได้ ทางราชการสมัยนั้นเห็นว่าถ้าจะรักษาเสถียรภาพของราชอาณาจักรในด้านนี้ให้คงอยู่ตลอดไปแล้ว จำเป็นต้องตัดทอนหัวเมืองสำคัญ ๆ โดยเฉพาะเมืองปัตตานีให้มีกำลังน้อยลง ดังนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือ

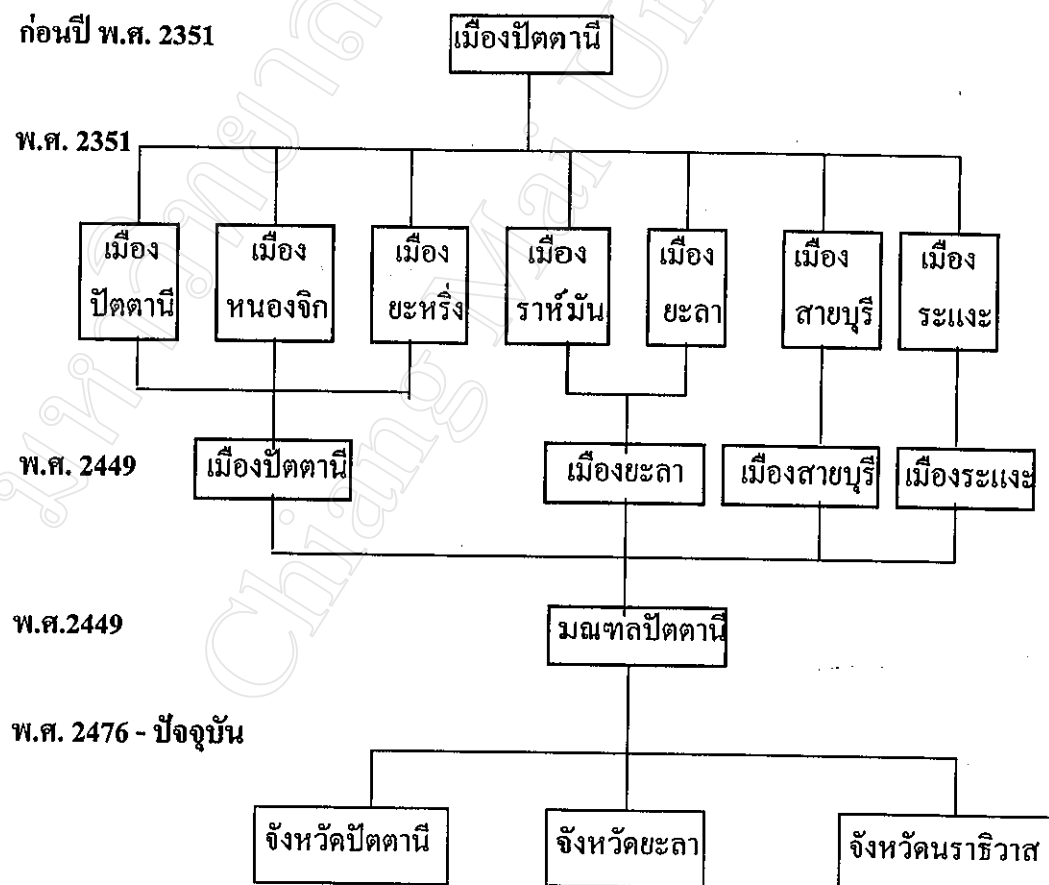
1. เมืองปัตตานีหรือตานี	}	ปัจจุบันเป็น จ.ปัตตานี
2. เมืองยะหริ่งหรือยี่หริ่ง		
3. เมืองสาขบุรี		
4. เมืองหนองจิก		
5. เมืองระแงะ	}	ปัจจุบันเป็น จ.นราธิวาส
6. เมืองรามันห์		
7. เมืองยะลอหรือยะลา		ปัจจุบันเป็น จ.ยะลา

พอถึงสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ เป็นมณฑลเทศาภิบาล แต่บางเมืองที่มีเชื้อสายเจ้านายเก่า ๆ ปกครองอยู่ให้จัดการปกครองเป็นบริเวณ ตั้งเชื้อสายเจ้านายเก่าเป็นผู้ครองเมือง และตั้งข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นผู้ทำงานแทนผู้ครองเมือง เมืองปัตตานีที่แยกเป็น 7 หัวเมือง ก็ได้จัดปกครองเป็นบริเวณเรียกว่า “บริเวณ 7 หัวเมือง” ขึ้นต่อข้าหลวงใหญ่มณฑลนครศรีธรรมราช

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมบริเวณ 7 หัวเมืองขึ้นเป็นมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลปัตตานี และยุบเมืองเล็ก ๆ เสีย 3 เมือง คงเหลือเพียง 4 เมือง คือ

1. รวมเมืองหนองจิก ยะหริ่ง ปัตตานี ขึ้นเป็นเมืองปัตตานี
2. รวมเมืองรามันห์ ยะลา ขึ้นเป็นเมืองยะลา
3. เมืองสาขบุรียังคงเป็นเมืองสาขบุรี (ภายหลังยุบเป็นตำบลตะลุบัน อำเภอสาขบุรี จ.ปัตตานี)
4. เมืองระแงะยังคงเป็นเมืองระแงะ (ภายหลังรวมตั้งเป็นจังหวัดนราธิวาส)

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เมืองต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นมณฑลปัตตานีเดิม ก็ได้มีการปกครองเป็นจังหวัด โดยแบ่งออกเป็น 3 จังหวัดคือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาสมา จนถึงปัจจุบันนี้ (ขจัดภัย นุรักษ์พัฒน์, 2526 : 159-160)

รูปที่ 4.2 แสดงความเป็นมาของจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส
ที่มา : เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531, หน้า 85.

สำหรับจังหวัดสตูลนั้น ขอก้าวโดยสรุปคือ ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลมีเชื้อสายมาจากมลายูในรัฐเคดาห์หรือไทรบุรี แม้แต่ในปัจจุบันนี้ สำเนียงการพูดภาษามลายูของชาวสตูลก็คล้ายเคียงกับสำเนียงของชาวเคดาห์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าจังหวัดสตูลแต่เดิมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเคดาห์ ซึ่งบางยุคสมัยตกอยู่ภายใต้อำนาจของไทย แต่บางสมัยก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของมลายู ครั้งสุดท้ายเคดาห์ได้ยอมอ่อนน้อมต่อไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงการปกครองเมืองเคดาห์เสียใหม่ โดยแบ่งแยกออกเป็น 4 เมือง คือ เมืองไทรบุรี เมืองปะลิส (เปอร์ลิส) เมืองกะบังปาซุ และเมืองสตูล

ครั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยได้เสียเมืองทางใต้ให้แก่อังกฤษหลายเมือง รวมทั้งเมืองไทรบุรี ปะลิส ฯลฯ เมืองสตูลจึงต้องไปรวมอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราช ภายหลังจากรัฐบาลไทยได้ยกเลิกการปกครองแบบมณฑลแล้ว เมืองสตูลก็ได้รับฐานะเป็นจังหวัดเช่นเดียวกับเมืองอื่นๆ

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของชาวมุสลิมในประเทศไทย

ในอดีตที่ผ่านมาชนแหลมมลายูยังไม่มีบ้านเรือน และยังไม่มีการเรียกชื่อว่าแหลมมลายู แต่เน้นดินแดนที่อยู่อาศัยของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยคนดั้งเดิมในเขตนี้ ได้แก่

- 1) Keyaksi หรือ Kahari เป็นคนอาศัยอยู่ตามป่าดงดิบ รูปร่างสูงปานกลาง คुर้าย กินคน มีถิ่นที่อยู่ในแหลมมลายู และบอร์เนียว
- 2) เซมัง (Semang) หรือ Negretos ตัวเตี้ย ผิวขาวกว่าซาไก อยู่ตามลุ่มแม่น้ำ
- 3) ซาไก (Sekai) ผมหยิก ผิวดำ ตาโบนขาว ริมฝีปากหนา แร่ร้อนไปตามป่าดงดิบ ยังมีชีวิตอยู่ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย
- 4) Orang-Laut เป็นพวกชาวน้ำอยู่ฝั่งตะวันตก ส่วนใหญ่อยู่ตามเกาะ

สำหรับชนชาติไทย ได้มีการอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในแหลมมลายูอยู่ก่อนประมาณ 1,000 ปีแล้ว (ลิจิต ธีรเวคิน, 2521 : 161) ตามประวัติศาสตร์แหลมมลายู ซึ่งว่าด้วยเมืองปาหัง และหนังสือสะยะระมาลาว่า ชนชาติไทยได้เข้ามาเป็นเจ้าเมืองปาหัง และมาตั้งเมืองปัตตานี ไทยได้แผ่อำนาจมาปกครองแหลมมลายูทั้งหมด ตลอดจนถึงสุมาตราด้วย ซึ่งตามหลักฐานในทางประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นราชธานี ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้จารึกไว้ว่า อาณาจักรสุโขทัยมีอาณาเขตทิศทางใต้ทั่วแหลมมลายูไปจดเมืองยะโฮร์และเมืองมะละกา มีเมืองสำคัญในสมัยนั้นอยู่ 2 เมือง คือ เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองปัตตานี โดยเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชคอยควบคุมดูแลเมืองต่างๆ ในแหลมมลายู (อุทัย หิรัญโต, 2521 : 16-17)

ส่วนการเข้ามาของศาสนาอิสลามในประเทศไทยนั้น หลังจากเมืองเล็ก ๆ ในเกาะสุมาตราได้รวมตัวกันเข้าเป็นอาณาจักรศรีวิชัยได้เสื่อมอำนาจลง เกาะชวาและเกาะสุมาตราได้เกิดมีอาณาจักรขึ้นมาใหม่ เรียกว่า อาณาจักรมัชปาหิต ได้เกิดความรุ่งเรืองเรื่องสามารถแผ่อิทธิพลไปถึงอาหรับและอินเดีย ปรากฏว่าชาวอาหรับและอินเดียซึ่งนับถือศาสนาอิสลามได้เข้ามาติดต่อกำขายและในขณะเดียวกันก็เผยแพร่ศาสนาไปด้วยประมาณ ปี พ.ศ.1980 ชาวอาหรับและอินเดียได้นำหลักศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ที่เมืองสิงคโปร์ มะละกา กลันตัน ไทรบุรี และเมืองปัตตานี (อุทัย หิรัญโต, 2521 : 161)

4.2 สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองปกครอง

4.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดชายแดนภาคใต้เกือบทุกจังหวัดยกเว้นจังหวัดปัตตานี ต่างก็มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย และเมื่อพิจารณาถึงสภาพภูมิประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าพรมแดนระหว่างไทยกับมาเลเซีย นั้น มิได้มีเครื่องหมายทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา มาเป็นอุปสรรคการไปมาหาสู่กันแต่อย่างใด ทำให้การสัญจรไปมาเป็นไปโดยสะดวก และในบางกรณีอาจจะสะดวกยิ่งกว่าติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ในราชอาณาจักรไทยเสียอีก

ฉะนั้น จึงเป็นผลให้ชนบทรอบนิคมและวัฒนธรรมจากดินแดนประเทศมาเลเซียหลั่งไหลเข้ามาได้โดยสะดวก ไม่ว่าจะเป็นในด้านผู้คน ในด้านภาษา ศาสนา และอื่น ๆ อีกหลายอย่าง จังหวัดชายภาคใต้จึงมีความคล้ายคลึงประเทศมาเลเซียมากกว่าไทย ทั้ง ๆ ที่จังหวัดเหล่านี้อยู่ในอาณาจักรไทย จึงไม่เป็นการแปลกประหลาดอะไร ที่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีชนบทรอบนิคมประเพณีนับถือศาสนาอิสลาม และใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับประชาชนในมาเลเซีย และมีความรู้สึกว่าเขาเป็นชาวมลายู ไม่ใช่ชาวไทย ความรู้สึกเช่นนี้ฝังอยู่ในจิตใจมาแต่เดิม ขาดต่อการเปลี่ยนแปลง แม้ทางราชการได้พยายามแล้วก็ยังไม่ได้รับผลสมความมุ่งหมาย

ยิ่งกว่านั้น การที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีความเจริญกว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้เกือบทุกด้าน ทำให้เราเสียเปรียบทางมาเลเซียในเชิงที่จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบกันหลายประการ ซึ่ง ขจิตกัย นุรุษพัฒน์ (2526: 161-162) ได้สรุปไว้ดังนี้

(1) ท้องที่การปกครองทางด้านมาเลเซียได้รับการส่งเสริมบำรุงดีกว่าทางฝ่ายไทย เช่น การคมนาคม และการผังเมือง

(2) รัฐบาลมาเลเซียให้โอกาสแต่ละรัฐมีอิสระ ในการปกครองท้องที่ในเขตรัฐบาลของตนดีกว่าชายแดนภาคใต้ของไทย แต่การปกครองของไทยใช้วิธีรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง คือ เมืองหลวง การสั่งงานส่วนใหญ่สั่งไปจากกรุงเทพฯ

(3) ชาวไทยมุสลิมซึ่งอยู่ในเขตแดนไทยมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับมุสลิมที่อยู่ในมาเลเซีย ฉะนั้น เมื่อมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประโยชน์ของมุสลิมในมาเลเซียเกิดขึ้นเมื่อใด ก็สามารถโน้มน้าวให้ชาวไทยมุสลิมในเขตแดนไทยคล้อยตามไปได้ทุกเมื่อ

(4) การกล่าวอ้างเรื่องสันนิบาตอาหรับหรือสันนิบาตอิสลามอันเป็นหลักการ และมีวัตถุประสงค์ที่จะรวมมุสลิมทั่วโลก ฉะนั้น คำโฆษณาชวนเชื่อจึงถือว่าไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชนกลุ่มน้อยที่จะต้องรวมกับมุสลิมในมาเลเซีย การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ย่อมทำลายเสถียรภาพและต่อแหลมต่อการสูญเสียสิ่งที่มีอยู่ไปได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว จากการที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีสภาพทางภูมิศาสตร์ใกล้ชิดกับประเทศมาเลเซียนี้เอง จึงเป็นผลให้ได้รับอิทธิพลของมาเลเซียทั้งในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา และในบางครั้งการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในมาเลเซียก็พลอยมีผลกระทบกระเทือนต่อชาวไทยมุสลิมไปด้วย

4.2.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขึ้นอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2537 ทำรายได้ให้กับพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 34.8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือคิดเป็นมูลค่า 42,117 ล้านบาท พื้นที่เศรษฐกิจหลักได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ผลไม้ และมะพร้าว ส่วนการผลิตอื่น ๆ ด้านการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ การประมง และปศุสัตว์

ในด้านอุตสาหกรรมนั้น มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่หนาแน่นไม่ทั้งจังหวัดและไม่ทั้งแห่งเท่านั้น กล่าวคือ มักจะตั้งอยู่ตามแนวถนนหลักสายสำคัญ เช่น ถนนสายสงขลา-จะนะ-ปัตตานี โดยเฉพาะอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดกลาง ตั้งอยู่ประมาณ 7-8 แห่ง ส่วนจังหวัดปัตตานีจะรวมอยู่ในเขตอุตสาหกรรมปัตตานี ซึ่งส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับกิจการประมงเป็นหลัก และจังหวัดยะลา ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านสวนส้ม ห่างจากตัวเมืองยะลาไปไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปไม้ยางพารา สำหรับจังหวัดนราธิวาส มีนิคมอุตสาหกรรมที่อำเภอแว้ง และอำเภอตากใบ ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปไม้ยางพารา นอกจากนี้แล้วยังมีการกระจายไปยังบางอำเภอในแต่ละจังหวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรท้องถิ่นและแรงงานเป็นสำคัญ (ศอ.บต., 2542 : 14-20)

การที่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ทำให้มีการติดต่อค้าขายกันขึ้น สิ่งค้าที่ไทยส่งออกไปขายได้แก่ ยางพารา แร่ดีบุก แร่แมงกานีส ผลไม้สด ส่วนสินค้าเข้ามาจากมาเลเซีย ได้แก่ เครื่องจักรกล เครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์การทำเหมืองแร่ เครื่องมือก่อสร้าง แป้งสาลี ในชา นม ผลไม้ตากแห้งและผลไม้กระป๋อง กาแฟ แด่น่าเสียดายที่กิจการค้าส่วนใหญ่ตกอยู่ในกำมือชาวจีน มีชาวไทยมุสลิมค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นของกินของใช้เท่านั้น

นอกจากอาชีพดังกล่าวแล้ว ยังมีอาชีพอื่น ๆ เช่น การทำป่าไม้ การเลี้ยงสัตว์ การทำนาเกลือ รับราชการ เป็นครู ในเขตเมืองก็มีลักษณะเศรษฐกิจเหมือนเมืองทั่วไป คือมีข้าราชการรับเงินเดือน และพ่อค้าประกอบกิจการค้าแลกเปลี่ยนและบริการกับผู้ผลิตส่วนใหญ่ในชนบทที่เป็นเกษตรกรรม

อาจกล่าวโดยสรุปว่า สภาพเศรษฐกิจในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาสและสงขลา) ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนยาง รายได้ส่วนใหญ่จึงไม่แน่นอน ขึ้นลงตามราคายางพารา ซึ่งก็ประสบกับปัญหาหลายอย่าง เช่น มีโจรปล้นสวนยางเรียกค่าคุ้มครอง ประชาชนในถิ่นนั้นทำนาไม่ได้เพียงพอจึงต้องซื้อจากจังหวัดอื่น ๆ นอกจากนั้นแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามส่งเสริมให้ทำนาปีละสองครั้ง ให้ปลูกกาแฟ ข้าวโพด และทำผักสวนครัว แต่ก็ไม่มีใครได้ผล เพราะราษฎรเคยชินกับที่เคยปฏิบัติมาและมีปัญหาเรื่องการขนส่ง ราคาในตลาดที่ไม่คงที่ เป็นต้น (จรัล มะลูลีม, กิตติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ, 2539 : 92)

4.2.3 สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

กระเจกเงาที่สะท้อนให้มนุษย์ชาติได้เห็นวิถีชีวิตของมนุษย์ ในแต่ละชุมชนแต่ละเชื้อชาติที่สืบทอดติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เรียกว่าวัฒนธรรม วัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มชนย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสี่ชนกลุ่มเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าต่อชนรุ่นหลัง ทั้งนี้เพื่อถือปฏิบัติและศึกษากันควา การศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เข้าใจในวัฒนธรรมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งจะทำให้เข้าใจเรื่องราวและวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนนั้น ๆ ทั้งนี้อาจรวมไปถึงมนุษยศาสตร์ การกีฬา นันทนาการ การช่างฝีมือ และศิลปกรรม

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย และมีพรมแดนติดต่อกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว มีวิถีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น คือ การที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

ดังนั้นจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงถือว่าเป็นอาณาเขตวัฒนธรรม (Culture Area) เขตหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตนหลายประการ จนทำให้ชนชาตินี้มีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมไทยในภาคอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัดเจน (วุฒิ วัฒนสิน, มปป : 1) วัฒนธรรมที่แตกต่างนั้นคือ “วัฒนธรรมอิสลาม”

วัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง การดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม (แนวปฏิบัติ) ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของพระคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะห์ (คำสั่งสอน) ของท่านศาสดามุฮัมมัด ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของมุสลิมมีส่วนผูกพันกับข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามอย่างใกล้ชิด เพราะหลักปฏิบัติทางศาสนาได้กำหนดข้อปฏิบัติไว้เกือบทุกแง่ทุกมุมจนสามารถกล่าวได้ว่า ข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามเป็นธรรมเนียมชีวิตที่มุสลิมต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด หากต้องการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของวัฒนธรรมหรือการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม ก็ต้องอยู่ในขอบเขตกว้าง ๆ ที่กำหนดไว้

อันที่จริงนั้น เนื้อหาของศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ จะต้องมีความคงที่อยู่ตลอดเวลา และประเภทที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาล เวลา และสถานที่ ประเภทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้จะมีการระบุแน่นอนตายตัวไว้ เช่น การนมัสการ เป็นต้น ส่วนประเภทที่เปลี่ยนแปลงได้นั้นส่วนมากจะระบุไว้กว้าง ๆ ที่สุด หรือไม่ระบุเลย การปฏิบัตินั้นให้อยู่ในจิตวิญญาณของมุสลิมทุกคนว่า สิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร เช่น การเลือกอาชีพ การศึกษา เป็นต้น (จรัล มะลูลีม, กิตติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ, 2539 : 25-26)

อิสลามมาจากคำว่า อัศละมะในภาษาอาหรับ แปลว่า สันติ การนอบน้อม การยอมจำนนโดยสิ้นเชิง (เสาวนีย์ รุจิระฮัมพร จิตต์หมวด, 2522 : 12) อิสลามไม่ใช่ศาสนาที่สอนให้ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นธรรมเนียมชีวิตสำหรับทุกคนด้วย ศาสนาอิสลามมีลักษณะแตกต่างจากศาสนาอื่นอยู่หลายประการ ประการที่สำคัญคือเป็นศาสนาที่มีบทกำหนดความเชื่อและการปฏิบัติเกือบทุกแง่มุม มีคำสอนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ฯลฯ มีคำสอนทั้งในระดับหลักการทั่ว ๆ ไป และในระดับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (อารง สุทธาศาสน์, 2525 : 15)

โครงสร้างของศาสนาอิสลามนั้น ประกอบด้วยโครงสร้างที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่มุสลิมทุกคนจะต้องยึดมั่นคือ ต้องมีความศรัทธาเป็นพื้นฐาน และต้องแสดงออกซึ่งการปฏิบัติจากความศรัทธานั้น ทั้งนี้เพื่อความเป็นเอกภาพของมุสลิมอันเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ

โครงสร้าง 2 ส่วนของอิสลาม ได้แก่ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522 : 21-43)

1. โครงสร้างในส่วนที่เป็นหลักศรัทธา (รูกอนอิหม่าม) มีทั้งหมด 6 ประการ ได้แก่

1.1 ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า มุสลิมจะต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาว่า พระอัลลอฮ์ (ซุบฮัน) เป็นพระเจ้าเพียงพระองค์เดียวโดยไม่ตั้งสิ่งใดขึ้นมาเป็นภาคีและต้องยอมรับคุณลักษณะของพระผู้เป็นเจ้า เช่น พระองค์ทรงรู้ ทรงเห็น ทรงได้ยินทุกสรรพสิ่งในที่ลับและที่แจ้ง ฯลฯ

1.2 ศรัทธาในเทวทูตของอัลลอฮ์ (มลาอิกะฮ์) ซึ่งเป็นบ่าวของพระเจ้าประเภทหนึ่ง มีคุณสมบัติต่างกันไปจากมนุษย์ เช่น ไม่กิน ไม่ดื่ม ไม่นอน ไม่มีเพศ ไม่กระทำตามสิ่งที่ชอบ ผู้ที่จะเป็นมุสลิมได้สมบูรณ์ จะต้องศรัทธาว่ามลาอิกะฮ์ มีจริง

1.3 ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ คือต้องศรัทธาว่าพระองค์เคยประทานคัมภีร์เล่มก่อน ๆ มาแล้วจริง คัมภีร์ที่พระองค์ประทานมามีจำนวนทั้งหมด 104 เล่ม แต่ที่สำคัญมี 4 เล่มได้แก่ คัมภีร์เตารอต, คัมภีร์อินญิล คัมภีร์ซาบูร และคัมภีร์อัป-กูรอ่าน

1.4 ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต คือ นบี และรซูล

1.5 ศรัทธาในการกำเนิดใหม่และวันพิพากษาความดีความชั่วครั้งสุดท้ายในโลก

1.6 ศรัทธาในการกำหนดกฎสภาวะต่าง ๆ ที่พระเจ้าได้ทรงลิขิตขึ้น

2. โครงสร้างในส่วนที่เป็นหลักการปฏิบัติ (รูกอนอิสลาม) มีทั้งหมด 5 ประการ

2.1 การประกาศตนประกาศความศรัทธา

2.2 การละหมาดวันละ 5 เวลา

2.3 การบริจาค (ซะกาต)

2.4 การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน

2.5 การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

นอกจากนี้แล้วชาวมุสลิมยังมีวัฒนธรรม ประเพณี อื่น ๆ ที่ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม ที่บัญญัติไว้ใน คัมภีร์อัลกุรอ่าน และจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้แก่ (ศอ. บด., 2542 : 31-36)

การเกิด เริ่มแรกคลอดหลังจากทำความสะอาดเด็กแล้ว บิดาหรือผู้มีความรู้ทางศาสนา จะกล่าวอะซาน (กรอกที่หูข้างขวา) และกอมัด (กรอกที่หูข้างซ้าย) แก่เด็กเป็นภาษาอาหรับ

การโกนผมไฟ ตั้งชื่อ และการเชือดสัตว์ ตามแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ที่เคยปฏิบัติไว้กับทารกเมื่ออายุได้ 7 วัน คือ โกนผม ตั้งชื่อให้ และเชือดสัตว์เป็นพลีทาน (อาเกีเกาะห์)

การตั้งชื่อ จะตั้งชื่อที่เป็นมงคลให้แก่ทารกตามเชื้อชาติและภาษา แต่ทารกนั้นจะต้องมีชื่อทางศาสนาด้วย เมื่อคัมภีร์อัล-กูรอ่านเป็นภาษาอาหรับ ชื่อทางศาสนาจึงเป็นภาษาอาหรับด้วย โดยมากนิยมนำชื่อศาสดา สาวก บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์อิสลาม ตามคุณลักษณะของพระเจ้ามาตั้งเป็นชื่อ เช่น มุฮัมมัด อุสมาน เป็นต้น

สำหรับ การเชือดสัตว์ (อาเกีเกาะห์) ในโอกาสที่ทารกได้คลอดนั้นวัตถุประสงค์ คือ เป็นการขอขอบคุณต่อความกรุณาของพระเจ้าที่ให้ทารกมา และขอให้พระองค์คุ้มครองรักษาทารกนี้สืบไป

สัตว์ที่ใช้เชือดมักจะเป็นแพะหรือแกะ โดยทารกเป็นชายก็จะทำอาเกีเกาะห์ 2 ตัว แต่ถ้าทารกเป็นเพศหญิงก็จะทำอาเกีเกาะห์เพียงตัวเดียว เนื้อของสัตว์ที่เชือดแล้วจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ครอบครัวรับประทานเอง 1 ส่วน แจกญาติพี่น้อง 1 ส่วน และจะจัดไปบริจาคแก่คนจนอีก 1 ส่วน

การเข้าสุนัต (มาโซะยาวิ) เมื่อเด็กชายชาวไทยผู้นับถือศาสนาอิสลามอายุประมาณ 8-12 ปี ผู้ปกครองจะทำพิธีเข้าสุนัต หรือพิธีคอดันให้ ตามหลักการศาสนาอิสลาม การสุนัตคือการขลิบปลายหนังอวัยวะเพศออก เพื่อให้สะดวกในการทำมาศวะฮาด ทั้งนี้ เพราะมุสลิมจะต้องอาบน้ำก่อนไปละหมาด และอาบน้ำหลังจากร่วมหลับนอนระหว่างสามีภรรยา การที่ปัสสาวะค้างอยู่ที่อวัยวะเพศ ตามหลักการศาสนาอิสลามถือว่าเป็นสิ่งสกปรก

การศึกษา เมื่อเด็กเจริญเติบโตพอที่จะศึกษาเล่าเรียนได้ บิดามารดาหรือผู้ปกครองจะเริ่มให้เด็กเรียนภาษาอาหรับ และคัมภีร์อัลกุรอาน การเรียนคัมภีร์เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของมุสลิม เพราะจากการเรียนนี้เองทำให้เด็กอ่านคัมภีร์ได้ถูกต้อง และนำข้อความไปใช้ในการประกอบศาสนกิจประจำวัน เช่น การละหมาดและอื่น ๆ ได้ ผู้ปกครองซึ่งสนใจส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนตั้งแต่ยังเด็กคือ ตั้งแต่อายุ 7-8 ขวบ ก็จะต้องให้เด็กได้เล่าเรียนคัมภีร์อัลกุรอานควบคู่ไปกับการศึกษาวิชาสามัญตามหลักสูตรของรัฐด้วย

การสมรส ตามกฎอิสลามนั้น การสมรส หมายถึง ชายและหญิงได้ผูกนิติสัมพันธ์เพื่ออยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยาโดยถูกต้องตามพิธีนิกะห์ (พิธีสมรสตามหลักการของศาสนาอิสลาม) อิสลามเป็นระบอบที่ส่งเสริมให้มีการสมรส เพื่อเป็นการสืบพันธุ์มนุษยชาติ

การทักทายและการทำความเคารพ เมื่อมุสลิมพบกันหรือจะจากกัน จะกล่าวสลามหรือคำทักทายแก่กันคือ “อัสลามมูอะลัยกุมวะเราะหิมะตุลลอฮิอะบะเราะกาตุฮ์” (ขอความสันติสุข ความเมตตาปราณีและความเป็นสิริมงคลจากพระองค์อัลลอฮ์จงมีแด่ท่าน) โดยจะใช้การสัมผัสมือทั้งสองด้วยกันระหว่างชายต่อชาย หรือหญิงต่อหญิง ส่วนระหว่างชายกับหญิงห้ามสัมผัสมือกัน ทั้งนี้เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ห้ามหญิงและชายที่ไม่ได้แต่งงานกันถูกเนื้อต้องตัวซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม วิธีการทักทายและการแสดงความเคารพกับคนไทยในศาสนาอื่น จะใช้การไหว้ตามประเพณีไทยก็ได้ ส่วนการกราบลงกับพื้นนั้น บทบัญญัติศาสนาห้ามมิให้กระทำโดยเด็ดขาด เพราะการกราบนั้นใช้ปฏิบัติเฉพาะพระเจ้าเท่านั้น

การแต่งกาย มุสลิมชายต้องแต่งกายให้สะอาดและสุภาพ ต้องปกปิดส่วนที่อยู่ระหว่างสะดือและหัวเข่า ส่วนรูปแบบของเสื้อผ้าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ เช่น กางเกง โสร่ง

ส่วนมุสลิมหญิง (มุสลิมะห์) ต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีดซิด พึงเปิดได้แต่ใบหน้าและฝ่ามือ จะแต่งกายตามสมัยนิยมหรือแฟชั่นที่ขัดต่อศาสนบัญญัติไม่ได้

อาหารและเครื่องดื่ม อาหาร การรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้มุสลิมแตกต่างจากประชาชาติอื่น ๆ

สัตว์ที่ต้องห้ามสำหรับมุสลิม

1. สัตว์ที่ตายโดย ตายเอง ถูกรัดคอตาย และถูกตีตาย พลัดตกจากที่สูง ชนกันตาย ถูกสัตว์ป่าจับกิน
2. เลือดทุกชนิด เพราะอาจมีเชื้อโรคได้
3. สุกร
4. สัตว์ที่ถูกฆ่าจากวัตถุประสงค์เพื่อการบวงสรวง บูชา
5. สัตว์ที่ถูกฆ่าโดยไม่ได้ระบุนามพระเจ้า
6. สัตว์ที่มีเขี้ยวเล็บ (มีพิษ) และสัตว์เลื้อยคลานทุกชนิด

สำหรับเครื่องคัมซึ่งเป็นที่ต้องห้ามของมุสลิม คือ สิ่งที่ทำให้มีนมเมาททุกชนิด

การเสียชีวิต การตายในทัศนะของอิสลามไม่ได้เป็นความทุกข์ การฟื้นทุกข์หรือ “การตายเป็นการเพิ่มทุกข์” แต่อิสลามถือว่า การตายคือการกลับไปสู่ความเมตตาของพระผู้เป็นเจ้า เมื่อมุสลิมเสียชีวิต เป็นหน้าที่ของญาติหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่เป็นมุสลิมจัดการกับศพตามหลักการศาสนา 4 ประการคือ อาบน้ำศพ ห่อศพ กล่าวคำอวยพรต่อศพ (ละหมาดให้แก่ศพ) และฝัง

4.2.4 สภาพทางการเมืองการปกครอง

สภาพทางการเมืองการปกครองโดยส่วนรวมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้คือ ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสนใจทางการเมืองพอประมาณ เช่น กรณีที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ในส่วนสภาพการปกครองนั้น ข้าราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มิได้นับถือศาสนาและพูดภาษาเดียวกับประชาชนในท้องถิ่น ทำให้ขาดความผูกพันในวัฒนธรรมท้องถิ่น การให้บริการของรัฐแก่ชาวไทยมุสลิมเป็นไปอย่างล็กกล้น ประกอบกับพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ชายแดนช่องทางเอื้ออำนวยที่จะทำมาหากินด้วยวิธีการอันไม่สุจริตมีอยู่อย่างแพร่หลาย เป็นเหตุทำให้ข้าราชการจำนวนหนึ่งใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริตโดยเห็นแก่อามิสสินจ้าง แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและสภาพการณ์ที่ไม่ดีต่อทางราชการ นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อการร้ายต่าง ๆ อีกด้วย

4.3 ปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีมากมายหลายประการ บางปัญหาเป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่ ที่รัฐบาลทุกสมัยพยายามแก้ไขมาโดยตลอด และบางปัญหาก็เป็นปัญหาร่วมกับภูมิภาคอื่น

4.3.1 ปัญหาทางสังคม

1) ปัญหาการเรียนรู้และใช้ภาษาไทย สภาพสังคมของชาวไทยมุสลิมเป็นลักษณะของชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างแน่นแฟ้น มีความผูกพันกันด้วยความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การติดต่อสัมพันธ์อยู่ในขอบเขตจำกัดเฉพาะในหมู่มุสลิมด้วยกัน จึงมีลักษณะเป็นสังคมปิด ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นภาษามลายูท้องถิ่น (ภาษายาวี) และส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ หรืออาจพูดได้จากการเรียนในการศึกษาภาคบังคับ แต่เมื่อกลับไปอยู่ในสังคมไทยซึ่งไม่พูดภาษาไทย ก็ทำให้ลืมและไม่เห็นประโยชน์ของการใช้ภาษาไทย

การที่ชาวไทยมุสลิมไม่สามารถพูดและใช้ภาษาไทย ทำให้เป็นอุปสรรคในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนและกับทางราชการ และทำให้เยาวชนมุสลิมรุ่นใหม่ที่ขาดความรู้ในวิชาสามัญและภาษาไทย มีโอกาสน้อยที่จะได้เรียนต่อในระดับสูง รวมทั้งยังมีอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ชนบทด้วย

2) ปัญหาด้านการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาการศึกษามากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ มาตรฐานการศึกษาสามัญจึงอยู่ในระดับต่ำ และมีอัตราผู้ไม่รู้หนังสือสูงกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศมาก เนื่องจากเยาวชนไทยมุสลิมจำนวนมากไม่มีโอกาสได้เล่าเรียน เพราะฐานะทางครอบครัวยากจน และยังมีปัญหาในด้านทัศนคติและค่านิยมของชาวไทยมุสลิมที่ยึดติดการศึกษาทางศาสนาว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการยกสถานะของตนในสังคม ทำให้ไม่สนใจที่จะให้บุตรหลานเรียนต่อในสายสามัญ ทำให้ขาดโอกาสเรียนต่อในระดับสูง และมีบางส่วนที่ไปศึกษาทางศาสนาในประเทศมาเลเซียและประเทศมุสลิมอื่น ๆ ปัญหาการศึกษาของชาวไทยมุสลิมทำให้เยาวชนไทยมุสลิมจำนวนมากขาดโอกาสที่จะเข้าสู่สังคมส่วนใหญ่ และนำความรู้ความสามารถกลับไปพัฒนาสังคมของตนให้เปิดกว้างขึ้นกว่าเดิม

3) ปัญหาสภาพความเป็นอยู่และสวัสดิการของประชาชน สภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไปยังอยู่ในระดับต่ำ เช่นเดียวกับประชาชนในพื้นที่ยากจนในภูมิภาคอื่นของประเทศ แต่เนื่องจากปัญหาการขาดการศึกษาและสภาพสังคมปิดของชาวไทยมุสลิม ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้พัฒนาไปอย่างล่าช้า นอกจากนี้ประชาชนในหลายพื้นที่ต้องอยู่ในภาวะขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากการคุกคามของกลุ่มก่อการร้ายต่าง ๆ ตลอดจนโจรผู้ร้ายและการแสวงหาประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ทำให้สภาพสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้มีภาพพจน์ของความรุนแรงมาโดยตลอด ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ขจัดภัย บุษบพัฒน์, 2532 : 318-320)

4.3.2 ปัญหาทางเศรษฐกิจ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และปัญหาด้อยประสิทธิภาพทางเทคโนโลยีการผลิต ที่ดินไม่มีคุณภาพ ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตตกต่ำไปด้วย กอปรกับมีปัญหาด้านการตลาดและราคา ตลอดจนบรรยากาศแห่งการลงทุนไม่เกื้อหนุน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงยากจนและแร้นแค้น เช่นเดียวกับชาชนบทในส่วนอื่นของประเทศ (เจษฎา อรุณพัฒน์พงศ์, 2529 : 57)

4.3.3 ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่

ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกสมัยพยายามแก้ไขมาโดยตลอดแต่ไม่สามารถหยุดยั้งปัญหาได้หมดเลยเสียทีเดียว ยังคงมีสถานการณ์การก่อความไม่สงบเรื้อรังในรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การลอบวางระเบิด การลอบวางเพลิง การจู่โจมตีเจ้าหน้าที่ ลอบทำร้ายประชาชนผู้บริสุทธิ์และบุคลากรโซกทรัพย์ ซึ่งสร้างความสูญเสียแก่ทรัพย์สินของทางราชการและความไม่สงบให้กับบ้านเมือง ประชาชนไม่มีความปลอดภัย โดยสามารถแบ่งกลุ่มที่สร้างความไม่สงบในพื้นที่ได้ดังนี้ (ผู้จัดการ, 17-18 มกราคม 2541 : 6)

1) กลุ่มขบวนการโจรก่อการร้าย (จกร.) ที่มีการเคลื่อนไหวทั้งในประเทศและนอกประเทศ โดยมีการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองและทหาร ในปัจจุบันมีด้วยกัน 5 กลุ่ม (กอม.จนธ., เอกสารโรเนียว)

1.1) ขบวนการแนวร่วมอิสลามปลดปล่อยปัตตานี (B.I.P.P) ที่ตั้งสำนักงานอยู่ในประเทศมาเลเซีย มีนายบดรี ฮัมดัน เป็นประธาน ขณะนี้ยุติการเคลื่อนไหวทั้งทางด้านการเมืองและการทหารในประเทศไทย แต่ยังคงมีการเคลื่อนไหวในประเทศมาเลเซีย

1.2) มุจาฮิดีนอิสลามปัตตานี (G.M.I.P.) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2535 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2536 เกิดปัญหาขัดแย้งกันทางการเงิน จึงยุบไป และต่อมาปี พ.ศ.2537 ได้ก่อตั้งขึ้นมาใหม่ โดยรวบรวมบุคคลที่หลบหนีคดีอาญาของประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิก จัดตั้งหน่วยก่อวินาศกรรม ปฏิบัติงานด้านการข่มขู่กรโซกทรัพย์ของกิจการต่าง ๆ แต่ยังไม่มีการก่อการร้ายเหมือนกลุ่มอื่น ๆ ในปัจจุบัน มีนายฮับดุลเราะมัน/เจ๊ะกูเม อาหะมะ เป็นประธาน มีที่ตั้งสำนักงานอยู่ในประเทศมาเลเซีย

1.3) ขบวนการร่วมเพื่อเอกราชปัตตานี (BERSATU) ก่อตั้งเมื่อปลายปี พ.ศ.2532 มีนาย วาฮุดดิน มุฮำหมัด เป็นประธาน มีที่ตั้งสำนักงานอยู่ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมโจรกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปัจจุบันยังคงมีการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองในมาเลเซีย

1.4) องค์การปลดปล่อยรัฐปัตตานี/องค์การสหปัตตานีเสรี (P.U.L.O.) มีการเคลื่อนไหวทั้งทางด้านการเมือง และการทหารในประเทศไทย ที่ผ่านมามีได้เกิดแตกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ พุโลกลุ่มเก่าและพุโลกลุ่มใหม่

ก. พุโลกลุ่มใหม่เกิดการขัดแย้ง ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- กลุ่มแรก มีนายหะยีฮาเซ็ม อับดุลเราะห์มาน เป็นประธาน มี จกร. หะยีดาโอ๊ะ ทำน้ำ เป็นหัวหน้ากองกำลังติดอาวุธ/กองกำลังคัสตาน มีกำลังติดอาวุธประมาณ 25-30 คน โดยใช้กำลังที่หลบหนีอยู่ในประเทศมาเลเซีย หมุนเวียนกันเข้ามาปฏิบัติการเป็นครั้งคราว ครั้งละ 10-15 คน

- กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่ม อาบูญีฮาด มีนายอารง มูเล็ง เป็นประธาน มีนาย สะดี/ซื่อดี โคอศยา เป็นหัวหน้ากลุ่มติดอาวุธ มีกำลังประมาณ 7-10 คน กำลังส่วนนี้แยกตัวมาจาก กลุ่มหะยีดาโอ๊ะ ทำน้ำ ปรากฏการเคลื่อนไหวประมาณต้นปี พ.ศ.2538

ข. ส่วนกำลังติดอาวุธพุโลเก่า ภายใต้การนำของ นายหะยีสะมะแอ ทำน้ำ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ไม่ปรากฏการเคลื่อนไหวทางทหาร แต่ยังคงมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อขอรับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง

1.5) ขบวนการปฏิวัติแห่งชาติมาลายูปัตตานี (B.R.N.) มีการเคลื่อนไหวทั้งด้านการเมืองและการทหารในประเทศไทย บี.อาร์.เอ็น. คองเกรส มี นายเปาะนุชา ยาฮี/เจ๊ะกูเ็ง/รอชะ บูราซอ เป็นประธาน มีที่ตั้งสำนักงานอยู่ในประเทศมาเลเซีย

รูปแบบโครงสร้างเดิม แบ่งกำลังติดอาวุธเป็น 2 ส่วน คือ บก.ร่วมเขต 1,3 เคลื่อนไหวในพื้นที่ จ.ยะลา และบางส่วนของ จ.สงขลา ส่วนที่ 2 คือ บก.เขต 2 เคลื่อนไหวในพื้นที่ จ.นราธิวาส

2) กลุ่มศาสนา

2.1) กลุ่มก่อวินาศกรรมทางการเมือง โดยแอบอ้างศาสนา มีอุดมการณ์ในการแบ่งแยกดินแดน การเคลื่อนไหวกระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การเคลื่อนไหวกระทำในลักษณะแสวงบุญในรูปรวาคะห์และการฝึกอบรม โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน

2.2) กลุ่มอัลฮัรกออม เป็นกลุ่มศาสนา เป็นกลุ่มศาสนาที่ดำเนินการทางการเมือง ซึ่งเป็นฝ่ายค้านหรือฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลมาเลเซีย เป็นกลุ่มศาสนาและกลุ่มการเมืองที่มีฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประชาชนของประเทศเป็นส่วนใหญ่ จึงถูกรัฐบาลของมาเลเซียขัดขวางปราบปรามจับกุม บางส่วนหลบหนีการปราบปรามจับกุมออกมาเคลื่อนไหวนอกประเทศ รวมทั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยด้วย

3) กลุ่มผลประโยชน์และอิทธิพลทางการเงินและโจรผู้ร้ายธรรมดา

เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นจังหวัดที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ประชาชนมีฐานะมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ประกอบกับเป็นจังหวัดชายแดนที่มีเขตติดต่อกับต่างประเทศ ทั้งทางบกและทางทะเล การลักลอบสินค้าเข้าและออกนอกประเทศจึงมีอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะสินค้าบางตัวมีคุณภาพและราคาแตกต่างจากประเทศไทย และเป็นที่ต้องการของตลาดโลกมาก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า นูห์รี และยาเสพติด เป็นต้น

นอกจากนี้ จังหวัดชายแดนฯ ยังเป็นจังหวัดกำลังพัฒนา เศรษฐกิจและบ้านเมืองขยายตัวเติบโตอย่างรวดเร็ว สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการเกิดขึ้นมากมาย ภาวะสังคมจึงเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูงขึ้น โจรผู้ร้าย หรือกลุ่มมิจฉาชีพจึงเติบโตไปตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป (ผู้จัดการรายวัน, 17-18 มกราคม 2541 : 6)

4.4 สาเหตุความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วัชร สิงควิบูลย์ (อ้างในสุวัจน์ บัวทอง, 2517 : 100-104) กล่าวถึงมูลเหตุแห่งความยุ่งยาก การที่ดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความยุ่งยากและเป็นปัญหาทางการเมืองนั้น มีผู้สรุปว่าเนื่องมาจาก

4.4.1 สาเหตุจากภายนอกประเทศ

- 1) เพราะจังหวัดชายแดนภาคใต้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ นับว่าเลี้ยงตัวเองได้ย่อมเป็นสิ่งเข้าชวนให้มาเลเซียอยากจะได้ไปรวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ
- 2) นักการเมืองมาเลเซียฝ่ายค้าน (รัฐกลันตัน) ตั้งเป้าหมายวางแผนนโยบายของพรรคแถลงต่อประชาชนว่า จะผนวกจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าในมาเลเซีย ซึ่งเป็นผลอันหนึ่งที่ทำให้พรรคนี้ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด
- 3) มีผู้เป็นญาติกับสุลต่านพระยาเมืองปัตตานีเก่า เป็นผู้มีอิทธิพลอยู่ทางกลันตัน ร่วมปลุกปั่นและสนับสนุนเพื่อผลทางการเมือง อยากจะได้เป็นใหญ่ในประเทศไทย จะแยกจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นมลายูปัตตานี เพราะเห็นว่าอังกฤษให้สิทธิพระยาเมือง หรือสุลต่านดีกว่าไทยมาก แม้ปัจจุบันเมื่อรวมกับมาเลเซียบุคคลเหล่านี้ก็จะได้เป็นใหญ่เป็นโตด้วย
- 4) การประชาสัมพันธ์เพื่อผลทางการเมืองของรัฐบาลมาเลเซีย มีส่วนจูงใจทำให้คนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้อยากรวมกับมาเลเซีย เช่น การหันลำแสงส่งออกอากาศทั้งทางโทรทัศน์และวิทยุของมาเลเซีย และมีความจูงใจผู้ฟังที่นับถือศาสนาอิสลามในไทยเป็นบางครั้งบางคราวอยู่เสมอ

5) ชาวไทยมุสลิม ซึ่งอยู่ในเขตแดนไทยมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับมุสลิมที่อยู่ในสหพันธรัฐมาเลเซีย ฉะนั้น เมื่อมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประโยชน์ของมุสลิมในสหพันธรัฐมาเลเซียเกิดขึ้น ก็สามารถโน้มน้าวให้ไทยมุสลิมในไทยแปรค้อยตามไปได้ทุกเมื่อ

6) การกล่าวอ้างเรื่องสันนิบาตอาหรับหรือสันนิบาตอิสลาม อันเป็นหลักการและมีวัตถุประสงค์ ที่จะรวมมุสลิมทั่วโลก ฉะนั้น คำโฆษณาชวนเชื่อจึงถือว่าไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชนกลุ่มน้อย ที่จะต้องรวมกับมุสลิมในสหพันธรัฐมาเลเซีย การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ ย่อมทำลายเสถียรภาพและล่อแหลมต่อการสูญเสียสิ่งที่มีอยู่ไปได้

4.4.2 สาเหตุจากบุคคลบางจำพวกภายในประเทศ

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่จะนำมากล่าวในที่นี้ ซึ่งก็ย่อมเกี่ยวพันกับสาเหตุทั้ง 3-4 ประการข้างต้นด้วย คือ

1) ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่เคร่งครัดศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างมาก จึงไม่สนใจคนอื่นและรวมกลุ่มเฉพาะพวกของตน ประกอบภาษาพูดที่ไม่เข้าใจกับชาวไทยพุทธ จึงทำให้ความเข้าใจกันยิ่งน้อยลง

2) ผู้ที่ไปเล่าเรียนทางศาสนาจากมาเลเซีย ชาอูคูอาร์เบียมักจะทำตนเป็นตัวอย่างและชี้แนะให้ประชาชนที่ไม่ได้ศึกษาเห็นว่า ถ้าเรียนศาสนาแล้วได้บุญเพราะผู้พูดจะได้ประโยชน์จากความไม่รู้ไร้การศึกษาของประชาชน ได้นาน ๆ ถ้าเรียนภาษาไทยเป็นบาป

3) โต๊ะครูปอเนาะพยายามให้ประชาชนเห็นว่าภาษาอาหรับมีคุณค่าแก่การศึกษา นอกจากจะได้บุญแล้ว มีคนนับหน้าถือตามากกว่าเรียนภาษาไทย เพราะจบแล้วไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการเรียนภาษาไทย ซึ่งประชาชนคิดว่าตนถูกบังคับให้เรียนเพียง ป.4 แล้วก็ลาออกไปเข้าปอเนาะต่อ โต๊ะครูจะได้ค่าซากัด เงินบุญ และสิ่งที่ลูกศิษย์ (โต๊ะปาเก) เอามาให้หรือแรงงานจากลูกศิษย์ช่วยทำสวนให้บ้าง เป็นต้น

4) คนไทยพุทธและคนไทยอิสลามที่อยู่ใกล้กัน ชอบล้อเลียนกันด้วยเรื่องศาสนาจนเกิดทะเลาะกัน

5) ผู้มีอิทธิพลหวังเป็นใหญ่ทางการเมือง ปลุกปั่นให้มีความรู้ดีกว่า ตนเป็นคนมาเลเซียเพราะนับถือศาสนาอิสลาม เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกทอดทิ้งและกดขี่เพราะฉะนั้นต้องเลือกเขาเป็นผู้แทนจะช่วยความทุกข์ร้อนของประชาชนได้ รวมทั้งผู้สูญเสียอำนาจทางการเมืองเก่า ๆ ด้วย

6) บุคคล 2 สัญชาติที่อยู่ชายแดนสามารถทำบัตรประชาชนเป็นคนไทยและเป็นมาเลเซียซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย คนพวกนี้มีประโยชน์ในเวลาหาเสียงเลือกตั้งทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายมาเลเซีย และดำเนินการด้านการก่อความสงบสุขของประชาชนด้วย เพราะส่วนใหญ่จิตใจฝักใฝ่ทางมาเลเซียเป็นทุนอยู่แล้ว โดยมีกำนันผู้ใหญ่บ้านท้องถิ่นเป็นผู้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ

4.4.3 สาเหตุจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เรื่องนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนที่จะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีกับประชาชน หรือทั้งความไม่เข้าใจอันดีกับประชาชน หากว่าเจ้าหน้าที่ไม่ทราบเรื่องราวหรือนโยบายของรัฐบาลร่วมกัน และแนวทางในการเข้าถึงประชาชนในทางเดียวกัน ผลที่เป็นอยู่ขณะนี้มักจะเป็นไปในทางลบเสียกว่าครึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและตำรวจ เมื่อไม่สามารถให้ความอบอุ่นใจแก่ประชาชนได้ก็ยิ่ง ทำให้ความอ้างว้างว้าเหว เป็นสาเหตุให้มีมือที่สามเข้ามายุยงแทรกแซงจนเป็นปัญหาขัดแย้งอย่างรุนแรงง่าย ซึ่งพอจะสรุปสาเหตุจากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ดังนี้

- 1) ข้าราชการส่วนหนึ่ง ยังไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ดีพอ และไม่เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่จะเห็นว่าตนเป็นผู้ช่วยเหลือประชาชน
- 2) ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน ไม่อำนวยความสะดวกเท่าที่ควร
- 3) เจ้าหน้าที่บางคนกดขี่ข่มเหงรีดไถหาผลประโยชน์จากหน้าที่โดยมิชอบ ใช้อำนาจบาตรใหญ่
- 4) ข้าราชการไม่รู้ระบบการปกครอง ไม่เข้าใจระเบียบงานของทางราชการติดต่องานไม่ค่อยถูกต้องเพราะไม่รู้เรื่อง ข้าราชการก็บ่นเบี่ยงไม่ไห้หน้าที่บอกปิดไป ไม่นำพาว่าเราจะไปหาไปติดต่อเจ้าพนักงานคนใดถูกต้องไม่
- 5) ความไม่เข้าใจในภาษาพูดของประชาชนท้องถิ่น และไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพื่อให้เข้ากับประชาชนได้ ทำให้เป็นเรื่องที่ไม่เข้าใจกันตลอดเวลา
- 6) ข้าราชการดูหมิ่นเหยียดหยามประชาชนว่าคนพื้นเมืองอิสลามคร่ำครึ หัวงมงาย เลยไม่ยอมสูงส่งคบหาสมาคมด้วย รวมทั้งการถูกย้ายไปอยู่แล้วไม่ตั้งใจจะอยู่ เบื่อหน่าย ทำงานไปวัน ๆ หนึ่ง เพื่อให้ย้ายออกจากจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้บ้าง
- 7) เจ้าหน้าที่ขาดความสามัคคี โดยเฉพาะฝ่ายปกครองกับฝ่ายตำรวจ ทั้ง ๆ ที่ทำงานเพื่อประเทศชาติ ประชาชน เป้าหมายเดียวกัน กลับถูกแย่งอำนาจเสียผลประโยชน์ไม่เป็นอันทำงาน

4.4.4 สาเหตุจากการดำเนินนโยบายที่ไม่แน่นอนของรัฐบาลแต่เดิมมา

เพื่อความเข้าใจถึงรากเหง้าแห่งปัญหาเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะพิจารณาถึงความเป็นมาของปัญหา อันเกิดจากการดำเนินการนโยบายของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมดังกล่าว นั่นคือ การดำเนินการนโยบายผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมนั่นเอง

นโยบายการผสมกลมกลืน (Assimilation Policy) หมายถึง การดูดซึมทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้เข้าไปสู่วัฒนธรรมหลักในสังคม เป็นการที่กลุ่มสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกันรับเอาวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตนเข้ามาปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมเดิมของสังคมอื่น หากการรับเอาวัฒนธรรมที่เข้ามาจนแทบผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกัน เรียกได้ว่าเป็นการผสมกลมกลืน ในอดีตประเทศไทยได้พยายามผสมกลมกลืนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีวัฒนธรรมเป็นรูปรอยเดียวกันเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ ชาวไทยมุสลิมซึ่งมีความแตกต่างจากชาวไทย โดยส่วนใหญ่ทั้งในด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม จึงเป็นกลุ่มที่อยู่ในความพยายามที่จะผสมกลมกลืนของรัฐบาลไทย ตั้งแต่อดีตด้วยเช่นกัน โดยปกติแล้วชนกลุ่มน้อยมีแนวโน้มที่จะรับเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ไว้ เพราะวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่เป็นวัฒนธรรมโดยส่วนรวมของชนในชาติ แต่สำหรับชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี มีลักษณะพิเศษแตกต่างกันออกไปจากหลักเกณฑ์ที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือ ชาวไทยมุสลิมซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยมิได้ยอมรับเอาวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ สังคมชาวไทยมุสลิมแยกตัวอย่างโดดเด่นจากสังคมไทย ชาวไทยมุสลิมต่างก็คบค้าสมาคมในหมู่ชาวไทยมุสลิมด้วยกัน ไม่พยายามที่จะผสมผสานกับชาวไทยพุทธ (ขจิตกัย นุรุษพัฒน์, 2519 : 439) นโยบายการผสมกลมกลืนมุสลิมในประเทศไทยได้ดำเนินมาโดยตลอด ซึ่งชัดเจนมากยิ่งขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และชัดเจนมากที่สุดสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ.2481 ดังจะกล่าวถึงการดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนและนโยบายของรัฐบาลในยุคต่าง ๆ ที่มีผลต่อการสร้างสมหรือช่วยยับยั้งการสะสมปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้พอสังเขปดังนี้

1) สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม

นโยบายที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในขณะนั้นคือ “นโยบายสร้างชาติ” ซึ่งได้เร่งรัดนโยบายวัฒนธรรมมากเป็นพิเศษ อาทิ การละทิ้งวัฒนธรรมเดิมที่ไม่เหมาะสม การยอมรับวัฒนธรรมความเป็นไทยและเกิดความนิยมไทย นโยบายดังกล่าวได้ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ ให้เปลี่ยนชื่อ-นามสกุลเป็นไทย การให้เรียนภาษาไทยในโรงเรียนมากขึ้น การส่งเสริมพุทธศาสนา เป็นต้น จากนโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นี้เองชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ จึงได้รับคำสั่งไม่ให้สวมเครื่องแต่งกายแบบมาเลย์และให้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นชื่อไทย ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสั่งจะได้รับการยอมรับให้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลได้ และให้เข้ารับราชการได้ นอกจากนั้น รัฐบาลยังสั่งไม่ให้สอนภาษามาเลย์ในโรงเรียน และห้ามไม่ให้ชาวมุสลิมพูดภาษามาเลย์ในการติดต่อกับข้าราชการ ไม่ให้ปฏิบัติศาสนกิจของอิสลามบางอย่างรวมทั้งยกเลิกไม่ให้ใช้กฎหมายอิสลามเกี่ยวกับการแต่งงาน และการสืบมรดก การนำเอาลัทธิชาตินิยมเข้ามาใช้ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อนโยบายชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดน

ภาคได้อย่างมาก เกิดความรู้สึก “แปลกแยก (Alienated)” ออกไปและผิดหวังกับระบอบการปกครอง ความคิดที่จะแยกตัวออกไปคุกรุ่นขึ้นมาใหม่ในหมู่ผู้นำ...นโยบายชาตินิยมประสมประสานทางวัฒนธรรม จึงมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อความรู้สึกของชาวมุสลิม ซึ่งมีต่อรัฐบาลไทย (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2525 : 6)

เมื่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ถูกคว่ำในปี พ.ศ.2487 ได้มีการผ่อนปรนในหลักการทางวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือรัฐนิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลงหลายอย่าง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการผ่อนปรนในหลักการทางวัฒนธรรมแห่งชาตินั้นทำซ้ำเกินไปทั้งนี้ เพราะว่าการหลักการทางวัฒนธรรมแห่งชาติหรือรัฐนิยม ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลในหมู่ชาวมุสลิมหลายคนทำการประท้วงและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไทยอยู่เสมอ แต่รัฐบาลไทยก็ตอบโต้การกระทำของผู้นำมุสลิมอย่างรุนแรง ผู้นำมุสลิมจึงถูกจำคุกบ้างและถูกฆ่าบ้าง ในปี พ.ศ.2491 ได้เกิดกบฏขึ้นในจังหวัดปัตตานี และนราธิวาส แม้ว่าฝ่ายรัฐบาลไทยสามารถปราบปรามฝ่ายกบฏได้อย่างรวดเร็วโดยที่ทั้ง 2 ฝ่ายสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อฝ่ายละไม่น้อย ในเหตุการณ์ครั้งนี้ ปรากฏว่ามีชาวมุสลิมจำนวนมากได้พากันหลบหนีไปอยู่ในชายแดนประเทศมาเลเซียเพื่อหลบภัย และส่วนใหญ่มายังคงอาศัยอยู่ในชายแดนมาเลเซียจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งชาวมุสลิมกลุ่มนี้เองที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนขบวนการต่อต้านรัฐบาลไทย และขบวนการแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทยอยู่เสมอ

2) สมัยนายปรีดี พนมยงค์

ภายหลังที่รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงครามแล้ว บุคคลที่ตระหนักในภัยพิบัติแห่งชาติเนื่องจากความไม่พอใจของชาวมุสลิมทางชายแดนภาคใต้ คือนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในตอนปลายสงครามโลก รัฐบาลภายใต้การชี้นำของนายปรีดี พนมยงค์ ได้ประกาศใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อลดกระแสความขัดแย้งที่อาจจะนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนในที่สุด โดยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุปถัมภ์อิสลาม เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2488 ดังมีข้อความในตอนต้นส่วนหนึ่งว่า “ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ประชาชน และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภ์กษัตริย์และโดยที่พิจารณาเห็นว่าประชาชนชาวไทยในบางท้องถิ่นนับถือศาสนาอิสลาม จึงเป็นการสมควรที่ชาวไทยมุสลิมจะได้รับความช่วยเหลือ คุ้มครองและอุปถัมภ์ในกิจการศาสนา...” กล่าวได้ว่าเหตุผลหนึ่งของการกำหนดนโยบายใหม่ดังกล่าวของนายปรีดี พนมยงค์ก็คือ การตระหนักในเหตุการณ์ที่กำลังเลวร้ายลงทุกวันในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3) สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้หันมาใช้นโยบายใหม่ เพื่อยับยั้งกระแสความแตกร้าง และพลังแบ่งแยกดินแดนที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนโยบายผสมผสานใหม่ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกมาในรูปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดย

มุ่งที่จะส่งเสริมปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ของกลุ่มชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อจะนำไปสู่การลดความขัดแย้งในสังคม ตลอดจนความรุนแรงทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม นโยบายผสมผสานที่ครอบคลุมและได้รับการปฏิบัติอยู่นานจนตราบเท่าทุกวันนี้ คือ นโยบายที่ได้รับการกำหนดโดยผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร คือ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นการเสนอทางออกที่ค่อนข้างจะเหมาะสม และเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของชนกลุ่มน้อยอย่างจริงจัง ถึงแม้จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง แต่ก็เป็นเรื่องของการนำไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐมากกว่าการกำหนดนโยบายโดยไม่เข้าใจความละเอียดซับซ้อนของปัญหาอย่างในสมัยก่อนหน้านั้น (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2525 : 9-11)

จากการดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนของรัฐบาลและการกระทำของเจ้าหน้าที่ ที่ได้ลำดับมาดังกล่าว ได้บ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้ก่อรูปขึ้นมาและสะสมเรื่อยมา ซึ่ง สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้ชี้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ความพยายามที่จะดำเนินนโยบายผสมผสานของรัฐบาลนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มานั้นแทนที่จะนำมาซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกลับทำให้ชาวมลายูมุสลิมรู้สึกแปลกแยกออกไปจากชาวไทยส่วนใหญ่มากขึ้น ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อนโยบายของรัฐบาลได้ถูกสะสมขึ้นมาเรื่อย ๆ จนปรากฏออกมาในรูปของขบวนการรณรงค์เพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง (Autonomy) ของชาวมลายูมุสลิม ภายใต้การนำของ ฮัจยี สุหลง เมื่อปี พ.ศ.2490-2491 (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2525 : 17) การเกิดกบฏดุซงญอ เมื่อ พ.ศ.2490 นายหะยีราแม ได้อ้างตนเป็นผู้วิเศษก่อความวุ่นวายขึ้นที่อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส มีพวกร่วมมือด้วยประมาณ 100 คน เจ้าพนักงานปราบนายหะยีคือแม่ หลบหนีออกนอกประเทศไทย (สุวัจน์ บัวทอง, 2517 : 94) ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินนโยบายดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

4.5 การแก้ไขปัญหของรัฐบาลในช่วงนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ

รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้กำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะมาเป็นเวลานาน โดยในอดีตนั้นนโยบายที่กำหนดขึ้นมีลักษณะเป็นนโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหเฉพาะเรื่อง ต่อมาในปี พ.ศ.2521 รัฐบาลจึงได้พิจารณากำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครอบคลุมการแก้ไขปัญหทุกเรื่องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และให้นโยบายแต่ละด้านสนับสนุนซึ่งกันและกัน และได้มีการทบทวนและพัฒนานโยบายมาแล้วรวม 3 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 : นโยบายความมั่นคงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2521

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อ 24 มกราคม 2521 เป็นนโยบายฉบับแรกที่คลอบคลุมการแก้ไขปัญหาทุกเรื่อง มุ่งให้เกิดการประสานงานระหว่างส่วนราชการในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ให้เกิดความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ ปรับสภาพแวดล้อมทุกด้านให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ที่เห็นผลรวดเร็วขึ้น และสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศมุสลิม (สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ, มปป. : ผนวก 1-3) นโยบายดังกล่าวกำหนดขึ้น 5 ด้าน คือ ด้านสังคมจิตวิทยา ด้านการเมืองภายใน ด้านการเมืองต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ และด้านการป้องกันประเทศ โดยมีเป้าหมายหลัก 6 ประการ คือ (ศอ.บต., 2533 : 40-42)

1. ให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นิยมการพูดและใช้ภาษาไทย โดยถือเอาเยาวชนรุ่นใหม่เป็นเป้าหมายสำคัญ
2. ให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเชื่อมั่น ศรัทธาในการปกครองและสถาบันหลักของชาติ มีทัศนคติที่ถูกต้องในความเป็นไทยและไม่นำเอาความแตกต่างของศาสนาเป็นเครื่องแบ่งแยก
3. ให้สภาวะความเป็นอยู่และรายได้ของประชาชนสูงขึ้นและแตกต่างกันน้อยที่สุด
4. ให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปลอดภัยจากภัยคุกคามของโจรผู้ร้าย และดำเนินการทั้งปวงที่มีจุดประสงค์ในทางก่อความไม่สงบ บ่อนทำลายหรือล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขหรือการเปลี่ยนแปลงบูรณภาพแห่งดินแดนของชาติ
5. ให้กลุ่มประเทศมุสลิม มีความเข้าใจในสถานการณ์ที่แท้จริงเกี่ยวกับการปกครองและความเป็นอยู่ของคนไทยมุสลิม และเข้าใจนโยบายของรัฐบาลที่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่คนไทยมุสลิม เพื่อให้กลุ่มประเทศมุสลิมระบับความช่วยเหลือ ขก.ทางลับ หรือดำเนินการใด ๆ อันจะเป็นผลร้ายต่อไป
6. ให้การบริหารงานแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกเหนือจากนี้แล้ว วันที่ 6 ธันวาคม 2523 ได้มีมติคณะรัฐมนตรี จัดตั้งองค์กรพิเศษเพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น 2 องค์กร คือ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) โดยพัฒนามาจากศูนย์ประสานงานการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปต.) ของกรมการปกครอง เป็นองค์กรฝ่ายพลเรือน และกองกำลังผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ 43 (พตท.43) ซึ่งปรับเปลี่ยนมาจาก กองอำนวยการรักษาความสงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.รสต.) เป็นองค์กรฝ่ายป้องกันและปราบปรามการก่อการร้าย

ฉบับที่ 2 : นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2531-2535)

จากการดำเนินตามนโยบายความมั่นคงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ ปี 2521 มาเป็นเวลา 10 ปี ปรากฏว่าได้รับผลสำเร็จระดับหนึ่งในการแก้ไขปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน การป้องกันและปราบปรามการก่อการร้าย และการแก้ไขปัญหาการแทรกแซงจากต่างประเทศ โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับประเทศมุสลิมให้สนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) ดังนั้นในปี พ.ศ.2530 สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการประเมินผลการดำเนินการ รวมทั้งการประเมินสถานการณ์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อทบทวนนโยบายให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในการนี้ได้เสนอแนะนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อใช้สำหรับระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ.2531-2535) และได้เสนอกณะรัฐมนตรีพิจารณา และมีมติเห็นชอบเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2531 เป็นนโยบายฉบับที่สองที่มีการกำหนดห้วงระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ.2531-2535) โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการ คือ เพื่อสร้างความสามัคคี สร้างความสงบ และเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของประชาชน (ศอ.บต., 3537 : 6) โดยมีนโยบายกำหนดไว้ 5 ด้านเหมือนเดิม แต่ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 7 ประการ คือ

1. ให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียนรู้และใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลาย นอกเหนือจากภาษามลายูท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเอง
2. ให้สังคมของชาวมุสลิมเป็นสังคมเปิดมากขึ้น และให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างยอมรับในเกียรติ และศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน
3. ให้ผู้นำมุสลิมเข้ามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและโคດเคี้ยวผู้ไม่หวังดีมิให้ขึ้นนำได้
4. ให้การบริหารงานแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีเอกภาพและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ให้ประเทศมุสลิมมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลไทย และร่วมมือกับประเทศมุสลิมสายกลางในการสกัดกั้นอิทธิพลของแนวความคิดรุนแรง
6. ให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบังเกิดประโยชน์ต่อการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น และเกื้อกูลต่อการทำให้สังคมของไทยมุสลิมเป็นสังคมเปิดมากขึ้น
7. ให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ปลอดภัยจากการก่อการร้าย โจรผู้ร้าย และการบ่อนทำลายทั้งปวง

ฉบับที่ 3 : นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ. 2537 -2541)

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อ 7 มิถุนายน 2537 เป็นนโยบายที่มีห้วงระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี ต่อเนื่องจากฉบับที่ 2 ซึ่งได้ทบทวนขึ้นใหม่เพื่อให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งเพื่อให้มีการปรับการดำเนินงานตามนโยบายให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว และตรงกับสาเหตุของปัญหามากขึ้น นโยบายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 7 ข้อ นโยบาย 15 ข้อ สรุปได้ดังนี้ (ศอ.บต., เอกสาร โรเนียว)

1. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจบรรลุผลตามแผนงานและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยรวม มีนโยบายการเร่งรัดศักยภาพในการสนับสนุนอำนวยความสะดวกแก่เอกชนในด้านการค้าและการลงทุนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งสนับสนุนองค์การความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ให้มีความเข้มแข็งและมีบทบาทในการจัดการ ให้มีการใช้ทรัพยากรและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รองรับการพัฒนาอย่างเต็มที่ และประสานกันตามทิศทางของแผนงานที่กำหนดไว้อย่างเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

2. ด้านสังคมจิตวิทยา เพื่อให้กระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ของสังคมเป็นไปอย่างสมดุลย์ในการรักษาและส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น มีนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรทางศาสนาและวัฒนธรรม นักการเมืองและนักวิชาการของท้องถิ่นในการกำหนดแนวทาง และชี้้นำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา และพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสาธารณสุขและการประกอบอาชีพให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องและส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น และเร่งรัดลดช่องว่างการใช้ภาษาสื่อสารระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐด้วยการเรียนรู้ภาษาซึ่งกันและกันทั้งไทย ซึ่งเป็นภาษาราชการและภาษามลายูท้องถิ่น ซึ่งเป็นภาษาที่มีการใช้ในชีวิตประจำวัน

3. ด้านการเมืองการปกครอง โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการและตัวข้าราชการให้เป็นสถาบันที่เป็นที่พึ่งของประชาชน และนำการพัฒนาให้ประชาชน โดยมีการปฏิบัติอย่างกลมกลืนไปกับสภาพความเป็นจริงทางสังคม และไม่เป็นตัวการสร้างความขัดแย้งในสังคมเสียเอง และเร่งรัดส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนและการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนกับองค์กรของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองส่วนท้องถิ่น

4. ด้านการรักษาความสงบ เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงมีนโยบายปรับปรุงประสิทธิภาพด้านการข่าวของหน่วยงานการข่าวในพื้นที่ โดยเน้นฐานข่าวจากงานมวลชนควบคู่กับแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ และพัฒนาระบบการป้องกันและรักษาความสงบให้สมบูรณ์ แยกแยะเป้าหมายผู้นำและผู้ปฏิบัติงานของขบวนการโจรก่อการร้ายให้ชัดเจน และดำเนินมาตรการต่อเป้าหมายตามความเหมาะสมตั้งแต่ให้กลับเข้ามาอยู่ร่วมในสังคมอย่างปกติ

5. ด้านการต่างประเทศ ให้ประเทศมุสลิมมีความเข้าใจในและนโยบายที่ถูกต้องและหันมาให้ความร่วมมือในทางสร้างสรรค์

6. ด้านการประชาสัมพันธ์ ผนึกพลังสังคมข่าวสารภาครัฐ เอกชน นักวิชาการและผู้นำชุมชน ในการประชาสัมพันธ์ต่อนานาชาติ ประชาชนในประเทศและประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่องให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสภาพสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ฯ เร่งรัดพัฒนาบุคลากรด้านการประชาสัมพันธ์ และสร้างนักประชาสัมพันธ์รุ่นใหม่

7. ด้านการบริหารนโยบาย ปรับปรุงการอำนวยการในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการให้มีการดำเนินการอย่างเป็นเอกภาพ ประสานสอดคล้องกับทุกส่วนราชการ ให้ทุกกระทรวงทบวงกรม ถือเป็นภารกิจสำคัญเร่งด่วนในการดำเนินการตามนโยบายนี้

ฉบับที่ 4 : นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

(พ.ศ. 2542 -2546)

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2542 จุดเด่นที่สำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายฉบับนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีการประเมินผลนโยบายเดิม ประเมินการณ์สถานการณ์ในพื้นที่ใหม่ โดยการจัดประชุมสัมมนาในพื้นที่และการประเมินผลตามหลักวิชาการและยกย่องนโยบายใหม่ ย้อนกลับไปจัดสัมมนาเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมแสดงความคิดเห็นในพื้นที่อีกรวม 3 ครั้ง นโยบายนี้จึงเป็นพลังร่วมกันของประชาชนและภาครัฐที่จะเป็นแนวทางร่วมกันทำงานให้บรรลุผล

ประการสำคัญของนโยบายฉบับนี้คือ เน้นการให้ความสำคัญกับ “คนในจังหวัดวัฒนธรรม” โดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนในพื้นที่สามารถ “อยู่อย่างมุสลิม” ในสังคมไทยอย่างมีความสุขและมีความสามัคคี เห็นคุณค่าในความหลากหลายของวัฒนธรรม (สมช., มปป : คำนำ) โดยมีวัตถุประสงค์ เพียง 3 ข้อ คือ

1. พัฒนาศักยภาพของคนและสังคม ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ให้มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ และรู้เท่าทัน พร้อมทั้งจะปรับตัวบนเอกลักษณ์พื้นฐานวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และสามารถอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพคนและสังคม ที่สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนมีความเสมอภาคในโอกาส เกิดความเป็นธรรมในสังคมอย่างทั่วถึง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขจัดปัญหาความยากจนให้กับประชาชน มีภาวะทางสังคมจิตวิทยาที่เหมาะสมและเข้มแข็ง

3. พัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาความไม่สงบและปัญหาเสพติด และร่วมพัฒนาโดยใช้พลังทางวัฒนธรรมมาเป็นพลังสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาสังคม (รายละเอียดใน สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, มปป.)

นอกเหนือจากนโยบายความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีนโยบายอื่น ๆ ที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาในพื้นที่นี้อีก ได้แก่ นโยบาย 66/2523 และนโยบาย 65/2525 เป็นนโยบายเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นลักษณะการเมืองนำการทหาร ให้ความสำคัญกับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และปกครองตนเอง ฯลฯ ขณะเดียวกันประชาสัมพันธ์ให้มีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้ผู้หลงผิดเข้ามาปรับตัว เพื่อร่วมพัฒนาชาติไทย และช่วยเหลือให้บุคคลเหล่านี้ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างเหมาะสม (ศอ.บต., 2533 : 111-117)

นโยบายอื่น ๆ ได้แก่ นโยบายด้านความมั่นคงของกองทัพภาคที่ 4 เช่นนโยบายได้รับเย็น สมัยที่พลโทหาญ ลีลาพันธ์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 4 มีจุดมุ่งหมายต้องการสร้างความร่วมมือและความเข้าใจอย่างแน่นแฟ้นระหว่างเจ้าหน้าที่กลไกของรัฐกับประชาชน (ศอ.บต., 2526 : 17) โครงการเพื่อความหวังใหม่ (พวม.) ปี พ.ศ. 2531 กำเนิดขึ้นในสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้บัญชาการทหารบก โครงการนี้ทำให้พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภคต่าง ๆ พอสสมควร โครงการทักษิณพัฒนาในสมัย พล.ท. ปรีชา สุวณณะศรี เป็นแม่ทัพภาคที่ 4 ได้ให้ความสำคัญต่อผู้นำศาสนาในการประสานความร่วมมือในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแก้ปัญหา” (สยามรัฐ, 29 ธันวาคม 2540, หน้า 3) นอกจากนี้ยังมีนโยบาย แผนพัฒนาและโครงการต่าง ๆ มากมายที่ถูกกำหนดมายังพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการศรีวิชัย โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจสามฝ่าย (สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ) ไทย – มาเลเซีย – อินโดนีเซีย (IMT- GT. Angle) เป็นต้น